

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
для студентів спеціальності 6.040100 “психологія”
ПРИРОДНИЧО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
РДГУ**

(за вимогами кредитно-модульної системи)

РІВНЕ-2007

УДК:
ББК: 60. 7я 73
П 777

Прищеп О.П. Основи демографії. Навчально-методичний комплекс.
– Рівне, 2007. – 40 с.

Навчально-методичний комплекс призначений для студентів спеціальності
6.040.100 “Психологія”

Відповідальний за випуск:

Гайбонюк В.Д., кандидат історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України (РДГУ)

Рецензенти:

Черній В.А., професор, кандидат історичних наук, декан факультету
міжнародних відносин Рівненського інституту слов’язнавства
Київського славістичного університету

Пальчевський Р.С., доцент кафедри історії України Рівненського державного
гуманітарного університету, кандидат історичних наук

*Схвалено на засіданні кафедри історії України РДГУ
(протокол № 6 від 6 лютого 2007 р.)*

*Рекомендовано до друку історико-соціологічною секцією Науково-
методичної Ради РДГУ (протокол № 4 від 28 лютого 2007 р.)*

*Друкуються за рішенням Науково-методичної Ради РДГУ
(протокол № 2 від 15 березня 2007 р.)*

УДК:
ББК: 60.7я 73

© Прищеп О.П., 2007

ЗМІСТ

1. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ.....	3
2. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ	4
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.	6
ТЕМА № 1. Вступ до курсу	6
ТЕМА № 2. Історія демографічної думки в Україні	7
ТЕМА № 3. Джерела вивчення відтворення населення	9
ТЕМА № 4. Методи аналізу демографічних процесів і структур	9
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.	11
ТЕМА № 5. Відтворення населення та його історичні типи	11
ТЕМА № 6. Народжуваність і смертність у демографічному вимірі	11
3. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ:	13
4. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ:	14
5. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ:	15
ТЕМА 1. Система знань про народонаселення та система демографічних наук	15
ТЕМА 2. Історія демографічної думки в Україні	16
ТЕМА 3. Відтворення населення та його історичні типи	17
ТЕМА 4. Народжуваність і репродуктивна поведінка	18
ТЕМА 5. Шлюб і сім'я.....	19
ТЕМА 6. Міграції населення.....	21
6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:	23
МОДУЛЬ 1. Загальні питання теорії, історії демографії та методики демографічного аналізу	23
МОДУЛЬ 2. Відтворення населення як єдність демографічних процесів	24
7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ.....	26
8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ:	28
9. МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ:	28
10. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЄТЬСЯ СТУДЕНТАМ:	29
11. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ:	29
12. ОЦІНКА ВИДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У РЕЙТИНГОВІЙ СИСТЕМІ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ ”:	30
13. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	31
КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ	31
14. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ:.....	34

1.ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Предмет: основи демографії

Курс: 1 Підготовка бакалаврів	Напрямок, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів, відповідних ECTS: 2 Навчальних кредитів: 1,5 Модулів: 2 Загальна кількість годин: 54	0401 “Педагогічна освіта” 6.040.100 “Психологія”	Обов’язковий рік підготовки: 1 Семестр: 2 Лекції: 24 год. Семінарські і практичні заняття: 12 год. Самостійна робота: 18 год. Індивідуальна робота: 4 год. Вид контролю: екзамен

2. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

Дисципліна “Основи демографії” викладається для студентів спеціальності “психологія” природничо-психологічного факультету. Вона є складовою частиною системи знань, необхідних для підготовки спеціалістів даного профілю, насамперед у циклі природничо-наукових дисциплін. Закладає основи теоретичних знань та практичної діяльності студента як дослідника процесів розвитку народонаселення у поєднанні із вивченням закономірностей, розвитку і форм психічної діяльності. Формує розуміння взаємодії соціально-економічної й демографічної систем через демографічну поведінку, на яку, як відомо, мають вплив і психічні регулятори поведінки.

Головною метою дисципліни є формування у студентів цілісної системи знань про відтворення народонаселення в процесі комплексного вивчення народонаселення низкою суспільних і природничих дисциплін.

Виконання поставленої мети здійснюється через ряд окремих завдань:

- ♦ ознайомити студентів із системою знань про народонаселення та структурою демографічних наук;
- ♦ з'ясувати місце демографії в системі наук;
- ♦ озброїти студентів науковими принципами та методами демографічних досліджень;
- ♦ сформувати у свідомості студентів розуміння необхідності соціально-демографічного прогнозування при розробці й здійсненні заходів демографічної політики в Україні.

Предметом демографії є вивчення закономірностей процесу відтворення населення як сукупності трьох форм руху населення – природного (народжуваність і смертність), просторового (міграції) й соціального (зміна соціальних структур, соціальна і професійна мобільність).

Демографія як центральна частина системи знань про народонаселення тісно пов'язана як з природничими, так і суспільними науками і навчальними дисциплінами, які викладаються для студентів спеціальності “психологія”, насамперед із соціологією, психологією, філософією, історією України, основами біології та генетики людини, антропологією тощо.

Зміст даного курсу охоплює загальні питання теорії та історії демографії, методологію та методіку демографічного аналізу, відтворення населення як єдність демографічних процесів (переважно на матеріалах України).

В результаті вивчення курсу студент повинен знати:

- ◆ предмет, методи дослідження демографії, їх специфіку, головні поняття й категорії;
- ◆ історію становлення та розвитку демографічної думки в Україні;
- ◆ джерела вивчення відтворення населення;
- ◆ закономірності відтворення населення в процесі зміни його історичних типів;
- ◆ тенденції та особливості розвитку демографічних процесів і структур в Україні;

В результаті вивчення курсу студент повинен вміти:

- ◆ аналізувати демографічні показники статистичної інформації з метою відстеження тенденцій та особливостей розвитку демографічних процесів і структур в Україні;
- ◆ орієнтуватися в проблемах демографічної політики в Україні;
- ◆ використовувати джерела вивчення відтворення населення в соціально-демографічних дослідженнях та в дослідженнях з проблем охорони здоров'я.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ТЕМА № 1. ВСТУП ДО КУРСУ (4 год.)

Система знань про народонаселення. Предметний та комплексний (проблемний) підхід до вивчення народонаселення.

Народонаселення (населення) – центральна категорія системи знань про народонаселення. Загальна теорія народонаселення. Її головні функції та наукові проблеми. Предмет загальної теорії народонаселення. Головні поняття загальної теорії народонаселення: рух народонаселення, якість народонаселення, розвиток народонаселення.

Філософія та політична економіка як загально методологічні науки в системі знань про народонаселення.

Структура системи знань про народонаселення. Економіка народонаселення. Соціологія народонаселення. Екологія народонаселення. Географія населення. Генетика народонаселення.

Предмет і методи демографії.

Система демографічних наук та її структура. Теоретична демографія. Описова демографія. Економічна демографія. Соціологічна демографія. Етнічна демографія. Регіональна демографія. Прикладні демографічні дослідження. Демографічна політика.

Місце демографії в системі наук.

Головні поняття й категорії демографії. Демографічний процес. Демографічна подія. Демографічне явище. Демографічний стан. Демографічна ситуація (демографічна обстановка). Демографічна поведінка. Демографічна установка. Когорта. Генерація. Реальна генерація. Гіпотетична генерація.

ТЕМА № 2. ІСТОРІЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ (4 год.)

Формування демографічної думки в Україні у XVIII ст.

Спостереження демографічного характеру у праці К. Зіновія про спосіб життя українського народу. Формування понятійного апарату й термінології демографії. Термін “велелюдство” і український державотворець Г. І. Новицький.

Витоки статистичного вивчення народонаселення України у працях І.К.Кирилова та Г.Ф.Юнкера. “Літописна оповідь про Малу Росію та її народ і козаків узагалі”. О.І.Ригельман та його обрахування чисельності населення України на середину XVII ст. П.О.Румянцев та “Генеральне описання Лівобережної України 1765-1769 рр.”. Нововведення у ревізійній статистиці населення царської Росії. Вихованці Києво-Могилянської академії Г.В.Козицький та М.М.Мотоніс, Я.А.Рубан та їх внесок у розвиток демографічної думки в Україні. “Стислі географічні, політичні та історичні відомості про Малу Росію” (1773 р.) як довідник про адміністративний поділ, правовий статус міст, “чисельність народу” в Лівобережній Україні за даними ревізії 1763-1764 рр. Статистико-економічна та етнографічна анкета Ф.І.Туманського, та її реалізація. Статистична характеристика станового складу Чернігівського намісництва у праці О.Ф.Шафонського (1786 р.). Топографічне описання Харківського намісництва. Погляди на народонаселення В.Г.Полетики. “Найновіше оповідне землеописання ” як пам’ятка демографічної думки XVIII ст. в Україні. М.І.Антоновський. М.Д.Жулковський. С.М.Завалієвський. “Доповідна про Малоросію, її мешканців та витвори” Я.М.Марковича (1789 р.).

Розвиток демографічної думки в Україні у XIX – на початку XX ст.

М.А.Маркевич як фундатор історико-демографічного вивчення народонаселення України. О.В.Яблоновський – найвизначніший представник польської історичної демографії останньої третини XIX – початку XX ст. М.Ф.Владимирський-Буданов. Дискусія М.О.Максимовича з М.П.Погодіним з проблем демографічної історії Східної Європи. Внесок у розвиток історичної демографії О.М.Лазаревського, І.М.Каманіна, Д.І.Багалія. Магістерська дисертація М.М.Шпілевського про демографічну політику Катерини Другої. Соціолого-демографічні дослідження в Україні на початку

XIX ст. В.Н.Каразін. Перші вищі навчальні заклади у підросійській Україні та їх роль у становленні демографічних знань. І.М.Ланг. А.Ф.Павловський. І.І.Срезневський. О.П.Рославський-Петровський. Діяльність губернських статистичних комітетів та військових відомств царської Росії по збору та публікації статистичних матеріалів про населення України. Київська школа статистики (середина XIX ст.). Д.П.Журавський. Г.П.Галаган. В.В.Тарновський. М.Х.Бунге. Розвиток комплексного підходу до вивчення народонаселення у працях М.І.Зібера. Демографічні проблеми у працях І.Я.Франка та П.А. Грабовського. Праці українських соціал-гігієністів у другій половині XIX – на початку XX ст. та їхнє значення для розгортання медико-демографічних досліджень. С.О.Подолінський. І.І.Пантюхов. Т.І.Маковецький. І.П.Скворцов. М.М.Кузнецов. Є.В.Святковський. О.Ю.Корчак-Чепурківський. Л.О.Смідович. Праці професора А.І.Якобія: виникнення етнічної демографії. Теоретичні проблеми демографії у працях Т.Р.Рильського.

Розширення кола демографічної проблематики наприкінці XIX – на початку XX ст. А.С.Бориневич. О.О.Русов. К.Г.Воблий. Дослідження соціальної структури населення та міграцій у контексті демографічного знання на зламі XIX – XX ст.

Досягнення демографічної думки в Україні в 20-30-х рр. XX ст.

Праці М.В.Птухи, Ю.О.Корчак-Чепурківського, А.П.Хоменка, С.А.Томіліна.

Розвиток історичної демографії в Україні. С.В.Шамрай. О.І.Баранович. Б.П.Вологдін.

Інститут демографії АН УРСР – головний центр по вивченню народонаселення України у міжвоєнний період. Репресії 30-х рр. радянського тоталітарного режиму щодо провідних українських демографів.

Демографічні дослідження в Україні у другій половині XX ст.

Головні напрямки демографічної думки. Розробка комплексної оцінки демографічної ситуації у повоєнній Україні. Вивчення регіональних аспектів відтворення населення й трудових ресурсів. Проблеми медичної демографії. Географічні аспекти відтворення й розвитку народонаселення на сучасному етапі.

ТЕМА № 3. ДЖЕРЕЛА ВИВЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ (4 год.)

Джерела демографічної інформації та їх класифікація. Первинна і вторинна демографічна інформація. Переписи населення. Фіскальні та військові цілі переписів доби зародження цивілізаційного суспільства. Введення у практику систематичних переписів населення. Поширення практики переписів населення на земній кулі після Другої світової війни.

Обліки населення на території України в історичному ракурсі. Відомості про збирання данини руськими князями (VIII – XI ст.) та монголо-татарськими ханами (XIII ст.). Поземельні переписи в Україні (XIV – XVI ст.). Подвірні переписи населення в царській Росії (XVII – XVIII ст.). Введення подушного податку з персональним обліком усього оподаткованого населення за часів Петра I. “Ревізькі сказки” як списки оподаткованого населення.

Переписи населення в окремих містах царської Росії (Петербург, Москва, Київ) у другій половині XIX ст. Перший Всезагальний перепис населення 28 січня 1897 р.

Перші науково організовані переписи населення радянської доби (1918-1923 рр.). Перший Всесоюзний перепис населення 17 грудня 1926 р. Перепис населення 1937 р. Другий Всесоюзний перепис населення 17 січня 1939 р. Переписи населення 1959 р., 1970 р., 1979 р. Пробні переписи населення та їх завдання, мікропереписи населення. Соціально-демографічне обстеження населення 1985 р.

Обстеження населення та їх класифікація, анамнестичне обстеження населення. Поточний облік демографічних подій. Поточний облік міграції населення.

ТЕМА № 4. МЕТОДИ АНАЛІЗУ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ І СТРУКТУР (2 год.)

Цілі й завдання демографічного аналізу. Аналіз народжуваності, смертності, шлюбності та припинення шлюбу, відтворення та зростання населення загалом, а також життєвого циклу сім’ї.

Вивчення кількісних співвідношень між демографічними процесами, структурами і зростанням населення у часі. Дослідження впливу на демографічні процеси й структури соціально-економічних, соціально-психологічних, екологічних, політичних та інших чинників. Мета демографічного аналізу.

Поперечний аналіз (метод умовної, або гіпотетичної генерації).
Поздовжній аналіз (когортний метод, або метод реальної генерації).
Реальна та гіпотетична генерації – головні поняття традиційного демографічного аналізу.

Соціологічні методи в демографії. Метод соціологічного опитування. Аналіз документів, контент-аналіз, спостереження. Комплекс дослідницьких завдань, пов'язаних із вивченням соціально-психологічних механізмів, які формують демографічну поведінку. Свідомість як суб'єктивний чинник демографічних процесів. Методологічні проблеми використання соціологічних опитувань у демографічному аналізі.

Демографічний прогноз як науково обґрунтоване передбачення головних параметрів руху населення та майбутньої демографічної ситуації.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ТЕМА № 5. ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО ІСТОРИЧНІ ТИПИ (2 год.)

Концепція демографічного переходу. Е.Россет (Польща). З.Павлик (Чехословаччина). П.Калатбарі (Німеччина). Л.Леві, Л.Андерсон (Швеція). А.Г.Вишневський. О.Я.Кваша. Я.Н.Гузеватий. Періодизація демографічного розвитку в концепції демографічного переходу: суспільство привласнювальної економіки, аграрне, індустріальне суспільство. Концепція раціоналізму. А.Ландрі, Ж.Буржуа-Піша (Франція). Ф.Ноутстайн, Д.Каугілл, С.Енке (США). Гомеостатичне регулювання як елемент концепції раціоналізму.

Історичні типи відтворення населення: Архетип. Традиційний тип відтворення. Сучасний (раціональний) тип відтворення.

Демографічні революції та їх зміст. Перша демографічна революція як зміна архетипу на традиційний тип відтворення населення. Друга демографічна революція як перехід від традиційного типу відтворення населення до його сучасного типу. Перша фаза демографічної революції: переворот у смертності. Друга фаза демографічної революції: переворот у народжуваності.

Демографічний вибух: причини та наслідки.

ТЕМА № 6. НАРОДЖУВАНІСТЬ І СМЕРТНІСТЬ У ДЕМОГРАФІЧНОМУ ВИМІРІ (2 год.)

Народжуваність у демографічному вимірі. Плідність як біологічне підґрунтя народжуваності. Продуктивність шлюбу.

Репродуктивна поведінка. Поняття “регулювання народжуваності”, “внутрішньосімейний контроль за народжуваністю”, “планування сім’ї”.

Репродуктивна установка: когнітивний (пізнавальний), афективний (емоційний), поведінковий (спонукальний) моменти.

Репродуктивна мотивація. Економічні, соціальні та психологічні мотиви народження дітей.

Потреба в дітях як соціальна потреба особистості. Внутрішньо сімейне регулювання народжуваності. Перехід до малодітності.

Планування сім'ї та світовий демографічний вибух. Динаміка народжуваності в Україні.

Смертність у демографічному вимірі. Екзогенні та ендогенні причини смертності. Перехід до сучасного типу смертності. Тривалість життя. Смертність за причинами смерті. Динаміка смертності в Україні, Росії та деяких європейських країнах в історичному ракурсі.

ТЕМА № 7. ШЛЮБ І СІМ'Я (2 год.)

Шлюб. Шлюбність та шлюбний стан. Шлюбний ринок, шлюбне коло та шлюбний вибір. Шлюбна поведінка та зміни у шлюбній поведінці в процесі переходу до сучасного типу відтворення населення. Припинення шлюбу.

Сім'я та її життєвий цикл. Типи сімейних організацій та сімей. Сім'я та хатнє господарство. Сімейний склад населення. Головні процеси, що впливають на демографічний розвиток сім'ї. Динаміка шлюбності в Україні у ХХ ст.

ТЕМА № 8. МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ (4 год.)

Класифікація міграцій. Міграції населення за організацією: організовані, неорганізовані, примусові. Міграції населення за протяжністю: постійні, тимчасові. Міграції населення за направленістю: внутрішні, зовнішні (еміграція, імміграція). Міграції населення за мотивами: соціально-економічні, політичні, релігійні, сімейно-побутові.

Міграційні потоки та міграційні когорти. Міграційна поведінка, міграційна установка, міграційна мотивація.

Міграції населення в історичній ретроспективі.

3. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ:

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Практичні	Самост. робота
МОДУЛЬ 1.				
Загальні питання теорії, історії демографії та методика демографічного аналізу				
1.	Система знань про народонаселення та структура демографічних наук	4	2	2
2.	Історія демографічної думки в Україні	4	2	2
3.	Джерела вивчення відтворення населення	4		6
4.	Методи аналізу демографічних процесів і структур	2		2
МОДУЛЬ 2.				
Відтворення населення як єдність демографічних процесів				
5.	Відтворення населення та його історичні типи	2	2	2
6.	Народжуваність і репродуктивна поведінка Смертність і тривалість життя	2	2	2
7.	Шлюб і сім'я	2	2	2
8.	Міграції населення	4	2	
	Всього	24	12	18

4. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ:

1. Система знань про народонаселення та система демографічних наук (2 год.)
2. Історія демографічної думки в Україні (2 год.)
3. Відтворення населення та його історичні типи (2 год.)
4. Народжувальність і репродуктивна поведінка (2 год.)
5. Шлюб і сім'я (2 год.)
6. Міграції населення (2 год.)

5. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ:

ТЕМА 1. СИСТЕМА ЗНАНЬ ПРО НАРОДОНАСЕЛЕННЯ ТА СИСТЕМА ДЕМОГРАФІЧНИХ НАУК (2 год.).

1. Народонаселення – центральна категорія системи знань про народонаселення.
2. Система знань про народонаселення.
3. Структура системи демографічних наук.
4. Різновиди руху населення. Предмет демографії.
5. Головні поняття й категорії демографії.

Рекомендована література:

1. *Боярский А.Я.* Население и методы его обучения. – М., 1975.
2. Влияние изменений на Востоке Европы на демографическое поведение. – М., 1991.
3. Демографический энциклопедический словарь. – М., 1985.
4. Демографические процессы и их закономерности. – М., 1986.
5. Место демографии в системе наук. – М., 1988.
6. Миграция населения: прогнозы, факторы, политика. – М., 1987.
7. Народонаселение: прошлое, настоящее, будущее. – М., 1987.
8. Народонаселение стран мира: Справочник. – М., 1984.
9. Население мира: Демографический справочник. – М., 1989.
10. Население СССР за 70 лет. – М., 1976.
11. *Прибиткова І.М.* Основи демографії: посібник для студентів гуманітарних і суспільних факультетів вищих навчальних закладів. – К.: АртЕк, 1995. – 256 с.
12. Система знаний о народонаселении: Учеб. пособие для экон. спец. вузов / Д.И.Валентей, Н.В.Зверева, В.М.Медков и др. – М.: Высш. шк., 1991.

13. Система знаний о народонаселении. – М., 1976.
14. Современная демография / Под ред. А.Я.Кваши, В.А.Ионцева. – М., 1995.
15. *Томилин С.А.* Демография и социальная гигиена. – М., 1973.
16. *Хоменко А.П.* Семья и воспроизводство населения. – М., 1980.
17. *Шелестов Д.К.* Демография. История и современность. – М., 1983.
18. *Штемпель Д.* Население мира в 2000 году: численность, рождаемость, продолжительность жизни. – М., 1988.

ТЕМА 2. ІСТОРІЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ (2 год.)

1. Формування демографічної думки в Україні у XVIII ст.
2. Розвиток демографічної думки в Україні у XIX – на поч. XX ст.
3. Дослідження соціальної структури населення та міграцій в Україні в контексті демографічного знання на зламі XIX та XX ст.
4. Досягнення демографічної думки в Україні у 20-30-х рр. XX ст.
5. Демографічні дослідження в Україні у другій половині XX ст. Головні напрямки розвитку демографічної думки на сучасному етапі.

Рекомендована література:

1. *Брук С.И., Кабузан В.М.* Численность и расселение украинского этноса в XVIII – начале XIX в. // *Советская этнография.* – 1981. – № 5. – С. 15-31.
2. *Брук С.И., Кабузан В.М.* Динамика и этнический состав населения России в эпоху империализма (конец XIX в. - 1917 г.) // *История СССР.* – 1980. – № 3. – С. 74-93.
3. *Горленко В.Ф.* Історія формування наукової методики народознавства (анкета Туманського Ф.І.) // *Народна творчість та етнографія.* – 1980. – № 4. – С. 76-83.
4. *Демографический энциклопедический словарь.* – М., 1985. – С. 491-494.
5. *Кирилов И.К.* Цветущее состояние Всероссийского государства. – М., 1977.

6. *Наулко В.И.* Развитие межэтнических связей на Украине (историко-этнографический очерк). – К., 1975.
7. *Наулко В.* Український етнос у часі й просторі // Берегиня. – 1992. – №1. – С. 15-26.
8. *Огоновський В.П.* Територія і населення. – Львів, 1968.
9. *Перковский А.Л.* Дореволюционная демография на Украине // Серия “Народонаселение”. Вып. 32. Прошлое и настоящее демографии. – М., 1980. – С. 23-32.
10. *Перковский А.Л.* Изучение исторической демографии на Украине в XIX–XX вв. (проблемы феодализма) // Проблемы исторической демографии СССР (период феодализма). – Кишинев, 1985. – С. 25-38.
11. *Перковский А.Л.* У истоков формирования в России взглядов на законы народонаселения // Социально-классовая структура и демографические процессы в России и СССР: вопросы комплексного изучения: Сборник статей. – М., 1990. – С. 62-74.
12. *Урланис Б.Ц.* Проблемы динамики населения СССР. – М., 1974.
13. *Шаблій Е.А.* Статистична думка на Україні в період імперіалізму // Історія народного господарства та економічної думки Української РСР. – К., 1970. – Вип. 11.

ТЕМА 3. ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО ІСТОРИЧНІ ТИПИ (2 год.)

1. Концепція демографічного переходу.
2. Історичні типи відтворення населення: архетип, традиційний, сучасний (раціональний).
3. Демографічні революції та їх зміст.
4. Демографічний вибух: причини та наслідки.

Рекомендована література:

1. *Араб-Оглы Э.А.* Демографические и экологические прогнозы. – М., 1978.
2. *Боярский А.Я.* Население и методы его изучения. – М., 1975.
3. *Вишневский А.Г.* Воспроизводство населения и общество. – М., 1982.
4. *Вишневский А.Г.* Демографическая революция. – М., 1976.

5. Воспроизводство населения и демографическая политика в СССР / Под ред. Л.Л.Рыбаковского. – М., 1987.
6. Воспроизводство населения в СССР. – М., 1983.
7. *Кваша А.Я.* Проблемы экономико-демографического развития СССР. – М., 1974.
8. *Леви Л., Андерсон Л.* Народонаселение, окружающая среда и качество жизни. – М., 1979.
9. Народонаселение: прошлое, настоящее, будущее. – М., 1987.
10. Население в СССР за 70 лет. – М., 1988.
11. *Павлик З.* Проблемы демографической революции // Брачность, рождаемость, семья за три века. – М., 1979.
12. *Пирожков С.И.* Демографические процессы и возрастная структура. – М., 1976.
13. *Россет Э.* Процесс старения населения. – М., 1968.
14. *Стещенко В.С.* Изучение воспроизводства народонаселения. – К., 1981.

ТЕМА 4. НАРОДЖУВАНІСТЬ І РЕПРОДУКТИВНА ПОВЕДІНКА (2 год.)

1. Народжуваність у демографічному вимірі. Плідність як біологічне підґрунтя народжуваності. Продуктивність шлюбу.
2. Репродуктивна поведінка, репродуктивна установка, репродуктивна мотивація.
3. Потреба в дітях як соціальна потреба особистості. Внутрішньосімейне регулювання народжуваності. Перехід до малодітності.
4. Планування сім'ї та світовий демографічний вибух.
5. Народжуваність і репродуктивна поведінка.

Рекомендована література:

1. *Анри Л.* Проблемы современной демографии: наблюдение и язык // Изучение мнений о величине семьи. – М., 1971.
2. *Антонов А.И.* Социология рождаемости. – М., 1980.

3. *Белова В.А.* Число детей в семье. – М., 1975.
4. *Бойко В.В.* Малодетная семья: Социально-психологический аспект. – М., 1988.
5. *Бондарская Г.А.* Рождаемость в СССР: Этнодемографический аспект. – М., 1977.
6. *Борисов В.А.* Демография и социальная психология. – М., 1970.
7. *Борисов В.А.* Перспективы рождаемости. – М., 1976.
8. Брачность, рождаемость, смертность в России и СССР. – М., 1977.
9. *Голод С.И.* Стабильность семьи: социологический и демографический аспекты. – Л., 1984.
10. *Гузеватый Я.Н.* Программы контроля над рождаемостью в развивающихся странах. – М., 1969.
11. *Дарский Л.Е.* Формирование семьи. – М., 1972.
12. Демографическое развитие семьи. – М., 1979.
13. Демографическое развитие Украинской СССР. – К., 1977.
14. Население мира: Демографический справочник. – М., 1989.
15. Семья и дети: Сборник статей. – М., 1982.
16. *Текше К.* Особенности рождаемости в Центральной и Южной Европе до первой мировой войны // Брачность, рождаемость, семья за три века. – М., 1979.
17. *Харчев А.Г., Маяковский М.С.* Современная семья и ее проблемы. – М., 1978.
18. *Шлиндман Ш., Звидриньш П.* Изучение рождаемости. – М., 1973.
19. Эволюция семьи в современном обществе: Реферативный сборник. – М., 1989.

ТЕМА 5. ШЛЮБ І СІМ'Я (2 год.)

1. Шлюб, шлюбність та шлюбний стан.
2. Шлюбна поведінка та зміни у шлюбній поведінці в процесі переходу до сучасного типу відтворення населення. Припинення шлюбу.
3. Сім'я та її життєвий цикл. Типи сімейних організацій та сімей. Головні процеси, що впливають на демографічний розвиток сім'ї.
4. Динаміка шлюбності в Україні у ХХ ст.

Рекомендована література:

1. *Баранов А.В.* Городская семья и личность // Социальные исследования. – М., 1971. – Вип. 7.
2. *Бедный М.С.* Демографические факторы здоровья. – М., 1984.
3. *Белова В.А.* Число детей в семье. – М., 1975.
4. *Борисов В.А.* Перспективы рождаемости. – М., 1976.
5. Брак и семья. Демографический аспект / Под ред. А.Г.Волкова и Л.Е.Дарского. – М., 1975.
6. *Васильева Э.К.* Семья и ее функции: Демографо-статистический анализ. – М., 1975.
7. *Волков А.Г.* Семья как фактор изменения демографической ситуации // Социологические исследования. – 1981. - № 1.
8. *Волков А.Г.* Семья – объект демографии. – М., 1986.
9. *Герасимова И.А.* Структура семьи. – М., 1976.
10. *Голод С.И.* Стабильность семьи: социологический и демографический аспекты. – Л., 1984.
11. Городская и сельская семья. – М., 1987.
12. *Дарский Л.Е.* Формирование семьи. Демографо-статистическое исследование. – М., 1972.
13. Демографическое развитие семьи / Под ред. А.Г.Волкова. – М., 1979.
14. Жилищный фактор в демографической политике // Расселение и демографические процессы. – М., 1983.
15. Изменение положения женщины и семья. – М., 1977.
16. *Киселева Г.П., Синельников А.Б.* Эволюция брачно-семейной структуры населения СССР в послевоенный период. – М., 1984.
17. *Корчак-Чепурковский Ю.А.* Избранные демографические исследования. – М., 1970.
18. *Левин Б.М., Петрович М.В.* Экономическая функция семьи. – М., 1984.
19. Население мира: Демографический справочник. – М., 1989.
20. *Прибыткова И.М.* Эта непобедимая ячейка // Философская и социологическая мысль. – 1994. – 1994. - № 1-2.
21. Развод. Демографический аспект: Сборник статей / Под ред. А.Г.Волкова, Л.Е.Дарского. – М., 1979.

22. Рождаемость: известное и неизвестное / Под ред. П.П.Звидриньша. – М., 1983.
23. *Ружье В.Л., Елисеева И.И., Кадибур Т.С.* Структура и функции семейных групп. – М., 1983.
24. Семья и общество. – М., 1982.
25. Семья как объект социально-демографических исследований. – Л., 1974.
26. Стабильность семьи как социальная проблема / Под ред. З.А.Янковой. – М., 1978.
27. *Харчев А.Г., Маяковский М.С.* Современная семья и ее проблемы: Социально-демографическое исследование. – М., 1978.
28. *Хоменко А.П.* Семья и воспроизводство населения // Хоменко А.П. Избранные произведения. – М., 1980.
29. *Чуйко Л.В.* Браки и разводы: Демографическое исследование на примере Украинской ССР. – М., 1975.
30. *Щепанский Я.* Элементарные понятия социологии. – М., 1969.
31. Эволюция семьи в современном обществе. – М., 1989.
32. *Якова З.А., Ачильдиева Е.Ф., Лосева О.К.* Мужчина и женщина в семье. – М., 1983.

ТЕМА 6. МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ (2 год.)

1. Класифікація міграцій.
2. Міграційні потоки. Міграційна когорта. Міграційна поведінка. Міграційна установка. Міграційна мотивація.
3. Міграція як просторова самоорганізація населення.
4. Міграції та відтворення населення.
5. Міграції в Україні: історичні аспекти.

Рекомендована література:

1. *Бреев Б.Д.* Подвижность населения и трудовые ресурсы. – М., 1977.
2. Демографические процессы и их закономерности / под ред. А.Г.Волкова. – М., 1981.

3. *Загробська А.Ф.* Організовані переселення в системі міграцій населення УРСР. – К., 1974.
4. *Курман М.В.* Актуальные вопросы демографии. – М., 1976.
5. Курс демографии /Под ред. А.Я.Боярского. – М., 1974.
6. Миграция и урбанизация населения (на материалах Украины и Польши). – К., 1992.
7. Миграция населения /Под ред. Ж.А.Зайончковской. – М., 1992.
8. *Моисеенко В.М.* Территориальное движение населения. – М., 1994.
9. Народонаселение. Энциклопедический словарь. – М., 1994.
10. *Петрова Т.П.* Механизм миграционного обмена: методы исследования. – К., 1992.
11. *Покшишевский В.В.* Население и география. – М., 1978.
12. *Прибыткова И.М.* Миграционные процессы в Украине: современное состояние и перспективы //Миграционные процессы после распада СССР. – М., 1994.
13. *Рыбаковский Л.Л., Шапиро В.Д.* Методика социологического изучения демографического поведения. Вып. 1. Миграционное поведение. – М., 1985.
14. *Тихонов В., Долгих Е., Леденева Л., Школьников В.* “Утечка умов”: потенциал, проблемы, перспективы. – М., 1993. – Вып. 2.
15. *Хомра А.У.* Миграция населения: Вопросы теории, методики исследования. – К., 1979.

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

МОДУЛЬ 1. Загальні питання теорії, історії демографії та методики демографічного аналізу (14 балів)

Самостійно опрацюйте і законспектуйте в окремий зошит такі термінологічні поняття з основ демографії (джерело: Демографический энциклопедический словарь /Под ред. Д.И.Валентей. – М., 1985):

1. відтворення населення (с. 68-72).
2. генетика людини (с. 84-87).
3. геронтологія (с. 91).
4. глобальні проблеми народонаселення (с. 92-93).
5. графічні методи в демографії (с. 100-101).
6. рух населення (с. 108).
7. демографічна історія (с. 109-111).
8. демографічна політика (с. 111-112).
9. демографічна статистика (с. 112-113).
10. закони народонаселення (с. 135-136).
11. історична демографія (с. 159).
12. історія демографічної науки (с. 160-163).
13. джерела демографічної інформації (с. 163-164).
14. категорії населення (с. 182).
15. методи демографічні (с. 248-249).
16. палеодемографія (с. 309-310).
17. перепис населення (с. 314-317; 320-324).
18. поведінка демографічна (с. 330).
19. рухливість населення (с. 330).

20. подвірні переписи (с. 330).
21. прогноз демографічний (с. 345).
22. ревізії (с. 364).
23. подія демографічна (с. 415).
24. склад населення (с. 423).
25. Україна (розгорнута демографічна характеристика) (с. 491-494).
26. чисельність населення (с. 525).
27. явище демографічне (с. 549).

МОДУЛЬ 2. Відтворення населення як єдність демографічних процесів (8 балів)

Самостійно опрацюйте і законспекуйте в окремий зошит такі термінологічні поняття з основ демографії (джерело: Демографический энциклопедический словарь /Под ред. Д.И.Валентей. – М., 1985):

1. аналіз демографічний (с. 17).
2. біологічна сім'я (с. 39).
3. шлюб (с. 45-46).
4. шлюбна когорта (с. 46).
5. шлюбність (с. 46-47).
6. вік людини (с. 63).
7. демографічна революція (с. 112).
8. демографічний вибух (с. 113).
9. демографічний перехід (с. 115-117).
10. природній приріст населення (с. 131).
11. контроль народжуваності (с. 200).
12. криза демографічна (с. 212).
13. міграції населення (с. 251-255).
14. загальний приріст населення (с. 295).

15. густота населення (с. 329).
16. постійне населення (с. 339-340).
17. репродуктивна мотивація (с. 368-369).
18. репродуктивна установка (с. 369).
19. репродуктивна поведінка (с. 369-370).
20. соціологічна демографія (с. 427).
21. соціологічні методи (с. 427-428).
22. соціологія шлюбу і сім'ї (с. 428).
23. соціологія народжуваності (с. 429).
24. соціолого-демографічне дослідження (с. 430).

Рівень виконання завдань самостійної роботи перевіряється під час індивідуального спілкування викладача зі студентом. Студент має продемонструвати розуміння термінологічного апарату демографічної науки, вміння використовувати терміни в процесі виконання індивідуальних завдань. Зміст термінів потрібно розкривати на конкретних прикладах тих демографічних процесів, які вони характеризують.

Для якісного засвоєння навчального матеріалу в межах модуля 1 на самостійну роботу студента відводиться 12 год., і за результатами перевірки максимально зараховується 14 балів (по 1,2 бали за 1 год. роботи). Відповідно в межах модуля 2 на самостійну роботу відводиться 6 год., і за результатами перевірки максимально зараховується 8 балів (по 1,3 бали за 1 год. роботи).

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ (20 балів)

Аналітичний огляд статистичної інформації з демографії народонаселення України (Рівненської обл.).

Об'єм: 3-5 сторінок (4 год., 10 балів). **Захист індивідуальних завдань** (додатково 10 балів).

Мета: перевірка засвоєння основних теоретичних питань з основ демографії; набуття навичок аналізу статистичної інформації з проблем народонаселення з метою використання її у професійній діяльності.

План опису:

1. Подати стисло характеристику статистичного джерела:
 - ◆ ким, де, і коли був виданий статистичний збірник;
 - ◆ яку тематику охоплює;
 - ◆ яка опублікована в ньому інформація стосується демографічного процесу відтворення народонаселення;
 - ◆ чи вказані у збірнику статистичні дані, зібрані і опубліковані у попередні роки;
 - ◆ чи дозволяють опубліковані дані проаналізувати статистичну інформацію в історичному аспекті і порівняти перебіг того чи іншого демографічного процесу: народжуваності, смертності, шлюбності, розлучень, міграцій тощо.
2. Систематизувати відомості про народонаселення в залежності від тематики статистичного збірника. Подати стислі висновки до перебігу наведених демографічних процесів.
3. В кінці роботи сформулювати загальний висновок: яким на основі опублікованої статистичної інформації вбачається конкретна демографічна ситуація.

Перелік статистичних збірників для підготовки індивідуальних завдань:

1. Населення України, 1992 рік /Міністерство статистики України. – К.: Техніка, 1993.
2. Демографический ежегодник СССР /Гос. ком. СССР по статистике. – М.: Финансы и статистика, 1990.
3. Статистичний щорічник Рівненської області за 2004 рік /Держ. ком. стат. України. – Рівне: Головне управління статистики у Рівненській області, 2005.
4. Статистичний щорічник Рівненської області за 2003 рік /Держ. ком. стат. України. – Рівне: Головне управління статистики у Рівненській області, 2004
5. Статистичний щорічник Рівненської області за 2001 рік. – Держ. ком. стат. України. – Рівне: Головне управління статистики у Рівненській області, 2002.
6. Статистичний щорічник Рівненської області за 2000 рік. – Держ. ком. стат. України. – Рівне: Головне управління статистики у Рівненській області, 2001.
7. Статистичний щорічник Рівненської області за 1999 рік. – Держ. ком. стат. України. – Рівне: Головне управління статистики у Рівненській області, 2000.
8. Статистичний щорічник Рівненської області за 1998 рік. – Держ. ком. стат. України. – Рівне: Головне управління статистики у Рівненській області, 1999.
9. Статистичний щорічник Рівненської області за 1997 рік. – Держ. ком. стат. України. – Рівне: Головне управління статистики у Рівненській області, 1998.
10. Статистичний щорічник України за 2003 рік. – К., 2004.
11. Статистичний щорічник України за 2002 рік. – К., 2003.
12. Статистичний щорічник України за 2001 рік. – К., 2002.
13. Статистичний щорічник України за 2000 рік. – К., 2001.
14. Статистичний щорічник України за 1999 рік. – К., 2000.
15. Статистичний щорічник України за 1998 рік. – К., 1999.
16. Статистичний щорічник України за 1997 рік. – К., 1998.
17. Статистичний щорічник України за 1996 рік. – К., 1997.

18. Статистичний щорічник України за 1995 рік. – К., 1996.
19. Витрати і доходи домогосподарств України у 2001 році: Рівненська область (за даними вибіркового обстеження умов життя господарств України). – К., 2002.
20. Жінки і чоловіки Рівненщини: Статистичний збірник. – Рівне, 2000.
21. Сімейний склад населення Ровенської області по даних Всесоюзного перепису населення 1989 р. – Ровно, 1990.
22. Чисельність та розміщення населення Ровенської області (по даних Всесоюзного перепису населення 1989 р.). – Ровно, 1990.
23. Данные о половозрастной структуре населения области в разрезе районов (Всесоюзная перепись населения 1989 г.). – Ровно, 1990.
24. Демографічна, національна, культурна і соціально-економічна характеристика Ровенської області (по даних перепису 1989 р.). – Ровно, 1991.
25. Населення України. 1993 р.: Демографічний збірник. – К., 1994.

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ:

Проблемні лекції, практичні заняття, виконання індивідуальних завдань, робота із статистичними джерелами.

9. МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ:

Оцінки за поточні контрольні роботи, оцінки за участь в роботі семінарських і практичних занять, оцінки за якість самостійної роботи, оцінки за виконання індивідуальних завдань, іспит.

10. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЄТЬСЯ СТУДЕНТАМ:

Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Самостійна робота		Інди-відуальна робота		Іспит	Всього
Відвідування	Поточний кон-троль	Відвідування	Поточний кон-троль	1 модуль	2 модуль	1 модуль	2 модуль		
9	15	9	15	14	8	10	10	10	100

11. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ:

- 90-100** балів – *відмінно (A)*;
70-89 балів – *добре (BС)*;
50-69 балів – *задовільно (DE)*;
31-49 балів – *незадовільно з можливістю повторного складання (FX)*;
1-30 балів – *незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F)*.

12. ОЦІНКА ВИДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У РЕЙТИНГОВІЙ СИСТЕМІ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ”:

№ п/п	Вид навчальної роботи	Оціночний бал
Основна навчальна робота		
1.	Відвідування лекцій	1 бал за 2 год.
2.	Відвідування семінарських і практичних занять	1 бал за 2 год.
3.	Доповідь на семінарських заняттях	Від 3 до 5 балів
4.	Участь в обговоренні питань семінарських і практичних занять	Від 1 до 3 балів
5.	Звіт про самостійну роботу (письмове виконання, усний захист)	До 32 балів за 18 год.
6.	Поточний контроль (2 контрольні роботи)	До 15 балів за кожну роботу
7.	Виконання і захист індивідуальних завдань	До 20 балів
Додаткова навчальна робота		
8.	Підготовка рефератів з проблемних питань демографії	До 5 балів за 1 реферат
Заохочувальні бали		
9.	За творчий підхід до виконання індивідуальних завдань	5 балів

13. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

Контрольні запитання до екзамену (10 балів)

1. Народонаселення як центральна категорія системи знань про народонаселення.
2. З'ясуйте головні поняття загальної теорії народонаселення (рух населення, якість народонаселення, розвиток народонаселення).
3. Охарактеризуйте структуру системи знань про народонаселення.
4. Дайте визначення предмета демографії.
5. З'ясуйте, якими методами послуговується демографія.
6. Охарактеризуйте структуру демографічних наук.
7. З'ясуйте місце демографії в системі наук.
8. Дайте визначення таким поняттям і категоріям демографії: демографічний процес, демографічна подія, демографічне явище, демографічний стан.
9. Дайте визначення таким поняттям і категоріям демографії: демографічна ситуація, демографічна поведінка, демографічна установка, когорта, демографічне старіння.
10. Охарактеризуйте процес формування демографічної думки в Україні у XVIII ст.
11. Охарактеризуйте “Генеральне описання Лівобережної України 1765-1769 рр.” П.О.Румянцева.
12. Проаналізуйте демографічні праці київської школи статистики у 40-50-х рр. XIX ст.

13. З'ясуйте розвиток комплексного підходу до вивчення народонаселення у працях доцента Київського університету М.І.Зібера.
14. Проаналізуйте розвиток демографічної думки в Україні у XIX – на початку XX ст.
15. Дайте оцінку діяльності Інституту демографії АН УРСР у 1934-1937 рр. як головної установи у царині демографії в Україні у міжвоєнний період.
16. Окресліть основні досягнення у галузі демографії за радянської доби.
17. З'ясуйте головні напрямки розвитку демографічної думки на сучасному етапі.
18. Назвіть джерела демографічної інформації та подайте їх класифікацію.
19. Охарактеризуйте переписи населення як джерела демографічної інформації від часів зародження цивілізації до сьогодення.
20. Пробні переписи населення та їх завдання, мікропереписи.
21. Обстеження населення та їх класифікація, анамнестичне обстеження населення.
22. З'ясуйте цілі й завдання демографічного аналізу.
23. Поясніть застосування поперечного та повздовжнього аналізів як традиційних методів демографічного аналізу.
24. Дайте визначення реальній та гіпотетичній генерації як головним поняттям традиційного демографічного аналізу.
25. Проаналізуйте використання соціологічних методів у демографії.
26. Поясніть сучасне тлумачення концепції демографічного переходу.
27. Проаналізуйте історичні типи відтворення населення: архетип, традиційний тип, сучасний тип (раціональний).
28. Поясніть зміст демографічних революцій.
29. З'ясуйте причини та наслідки демографічних вибухів.
30. Демографічне постаріння як об'єктивний, історично зумовлений процес.

31. Народжуваність у демографічному вимірі.
32. Поясніть значення термінів: репродуктивна поведінка, репродуктивна установка, репродуктивна мотивація.
33. Потреба в дітях як соціальна потреба особистості.
34. Планування сім'ї в умовах світового демографічного вибуху.
35. Проаналізуйте динаміку народжуваності в Україні у XIX – XXI ст.
36. Смертність у демографічному вимірі.
37. З'ясуйте екзогенні та ендогенні причини смертності.
38. Проаналізуйте смертність за причинами смерті.
39. Поясніть значення демографічних термінів: шлюб, шлюбність, шлюбний стан.
40. Шлюбна поведінка та зміни в шлюбній поведінці в процесі переходу до сучасного типу відтворення населення.
41. Проаналізуйте типи сімейних організацій та сімей.
42. Проаналізуйте головні процеси, що впливають на демографічний розвиток сім'ї.
43. Проаналізуйте динаміку шлюбності в Україні у XIX – XXI ст.
44. Охарактеризуйте класифікацію міграцій.
45. Поясніть значення термінів: міграційні потоки, міграційна когорта.
46. Поясніть значення термінів: міграційна поведінка, міграційна установка, міграційна мотивація.
47. Поясніть міграцію як просторову самоорганізацію населення.
48. Поясніть значення термінів: приживаність новоселів, адаптація переселенців, облаштування переселенців.
49. Поясніть зв'язок між міграціями та відтворенням населення.
50. Міграції в Україні у XIX – XXI ст.

14. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ:

1. *Андреев Е.М., Пирожков С.И.* О потенциале демографического роста // *Население и окружающая среда.* – М., 1975.
2. *Антонов А.И.* Социология рождаемости. – М., 1980.
3. *Анри Л.* Проблемы современной демографии: наблюдение и язык // *Изучение мнений о величине семьи.* – М., 1971.
4. *Араб-Оглы Э.А.* Демографические и экологические прогнозы. – М., 1978.
5. *Баранов А.В.* Городская семья и личность // *Социальные исследования.* – М., 1971. – Вып. 7.
6. *Бедный М.С.* Демографические факторы здоровья. – М., 1984.
7. *Бедный М.С.* Продолжительность жизни в городах и селах. – М., 1976.
8. *Белова В.А.* Число детей в семье. – М., 1975.
9. *Белова В.А., Дарский Л.Е.* Статистика мнений в изучении рождаемости. – М., 1972.
10. *Бойко В.В.* Малодетная семья: Социально-психологическое исследование. – М., 1980.
11. *Бойко В.В.* Малодетная семья: Социально-психологический аспект. – М., 1988.
12. *Бондарская Г.А.* Рождаемость в СССР: Этнодемографический аспект. – М., 1977.
13. *Борисов В.А.* Демография и социальная психология. – М., 1970.
14. *Борисов В.А.* Перспективы рождаемости. – М., 1976.
15. *Боярский А.Я.* Население и методы его обучения. – М., 1975.
16. Брак и семья. Демографический аспект / Под ред. А.Г.Волкова и Л.Е.Дарского. – М., 1975.
17. Брачность, рождаемость, смертность в России и СССР. – М., 1977.
18. *Бреев Б.Д.* Подвижность населения и трудовые ресурсы. – М., 1977.

19. Брук С.И., Кабузан В.М. Численность и расселение украинского этноса в XVIII – начале XIX в. // Советская этнография. – 1981. – № 5. – С. 15-31.
20. Брук С.И., Кабузан В.М. Динамика и этнический состав населения России в эпоху империализма (конец XIX в. - 1917 г.) // История СССР. – 1980. - № 3. – С. 74-93.
21. Брук С.И. Население мира. Этнодемографический справочник. – М., 1981.
22. Бывший СССР: внутренняя миграция и эмиграция. – М., 1992. – Вып. 1.
23. Васильева Э.К. Семья и ее функции: Демографо-статистический анализ. – М., 1975.
24. Вишневский А.Г. Воспроизводство населения и общество. История, современность, взгляд в будущее. – М., 1982.
25. Вишневский А.Г. Демографическая революция. – М., 1976.
26. Влияние изменений на Востоке Европы на демографическое поведение. – М., 1991.
27. Волков А.Г. Семья как фактор изменения демографической ситуации // Социологические исследования. – 1981. - № 1.
28. Волков А.Г. Семья – объект демографии. – М., 1986.
29. Воспроизводство населения и демографическая политика в СССР / Под ред. Л.Л.Рыбаковского. – М., 1987.
30. Воспроизводство населения СССР. – М., 1983.
31. Всесоюзная перепись населения – всенародное дело. – М., 1978.
32. Всесоюзная перепись населения 1979 г. Сборник статей. – М., 1984.
33. Гаврилова Н.С., Семенова В.Г., Гаврилов Л.А. Картотека данных по продолжительности жизни людей // Проблемы биологии старения. – М., 1983.
34. Герасимова И.А. Структура семьи. – М., 1976.
35. Гозулов А.И. Переписи населения земного шара. – М., 1970.
36. Голод С.И. Стабильность семьи: социологический и демографический аспекты. – Л., 1984.
37. Горленко В.Ф. Історія формування наукової методики народознавства (анкета Туманського Ф.І.) // Народна творчість та етнографія. – 1980. – № 4. – С. 76-83.
38. Городская и сельская семья. – М., 1987.

-
39. *Грушин Б.А.* Мнения о мире и мир мнений. Проблемы методологии исследования общественного мнения. – М., 1967.
 40. *Гузеватый Я.Н.* Программы контроля над рождаемостью в развивающихся странах. – М., 1969.
 41. *Гырдев Д.А.* Актуальные проблемы общественного сознания. – М., 1982.
 42. *Дарский Л.Е.* Формирование семьи. Демографо-статистическое исследование. – М., 1972.
 43. Демографические процессы и их закономерности / Под ред. А.Г.Волкова. – М., 1981.
 44. Демографические процессы и их закономерности. – М., 1986.
 45. Демографическое развитие семьи / Под ред. А.Г.Волкова. – М., 1979.
 46. Демографическое развитие Украинской ССР. – К., 1977.
 47. Демографический энциклопедический словарь. – М., 1985.
 48. Демография и социальная гигиена. – М., 1973.
 49. Демография поколений. – М., 1972.
 50. *Докторов Б.З.* О надежности измерения в социологическом исследовании. – Л., 1979.
 51. *Дридзе Т.М.* Язык и социальная психология. – М., 1980.
 52. Изменение положения женщины и семья. – М., 1977.
 53. Изучение продолжительности жизни: Сборник статей. – М., 1977.
 54. Эволюция семьи в современном обществе: Реферативный сборник. – М., 1989.
 55. Женщины и дети в СССР. – М., 1963.
 56. Жилищный фактор в демографической политике // Расселение и демографические процессы. – М., 1983.
 57. *Загребська А.Ф.* Організовані переселення в системі міграцій населення УРСР. – К., 1974.
 58. *Кабузан В.М.* Народонаселение России в XVIII – первой половине XIX в. – М., 1963.
 59. *Кваша А.Я.* Проблемы экономико-демографического развития СССР. – М., 1974.
 60. *Киселева Г.П., Синельников А.Б.* Эволюция брачно-семейной структуры населения СССР в послевоенный период. – М., 1984.

61. *Кирилов И.К.* Цветущее состояние Всероссийского государства. – М., 1977.
62. *Коробейников В.С.* Редакция и аудитория. Социологический анализ. – М., 1983.
63. *Корчак-Чепурковский Ю.А.* Избранные демографические исследования. – М., 1970.
64. *Либанова Э.М.* Продолжительность жизни населения. – К., 1970.
65. *Лимб М.* Биология старения. – М., 1980.
67. *Леви Л., Андерсон Л.* Народонаселение, окружающая среда и качество жизни. – М., 1979.
68. *Левин Б.М., Петрович М.В.* Экономическая функция семьи. – М., 1984.
69. *Марианьский А.* Современные миграции населения. – М., 1969.
70. Миграция и урбанизация населения (на материалах Украины и Польши). – К., 1992.
71. Миграция населения / Под ред. Ж.А.Зайончковской. – М., 1992.
72. *Мерков А.М., Поляков Л.Е.* Санитарная статистика. – Л., 1974.
73. Место демографии в системе наук. – М., 1988.
74. Методы исследования. – М., 1986.
75. Методы сбора информации в социологических исследованиях. – М., 1990. – Кн. 1.
76. Миграция населения: прогнозы, факторы, политика. – М., 1987.
77. *Микитенко В.В.* Демографический анализ поколений. – М., 1979.
78. Народонаселение стран мира: Справочник. – М., 1984.
79. Народонаселение: прошлое, настоящее, будущее. – М., 1987.
80. Народонаселение. Энциклопедический словарь. – М., 1994.
81. Население мира: Демографический справочник. – М., 1989.
82. Население СССР за 70 лет. – М., 1988.
83. Население СССР за 70 лет. – М., 1976.
84. Население СССР. Справочник. – М., 1974.
85. Население СССР. Справочник. – М., 1983.
86. Население СССР (численность, состав и движение населения), 1973. Статистический сборник. – М., 1975.

-
87. Население третьего возраста / Д.И. Валентей, Л.Е. Дарский, А.Я. Кваша, Г.П. Киселева и др. – М., 1986.
 88. *Наулко В.И.* Развитие межэтнических связей на Украине (историко-этнографический очерк). – К., 1975.
 89. *Наулко В.* Український етнос у часі й просторі // Берегиня. – 1992. – № 1. – С. 15-26.
 90. Наше будущее глазами демографа. – М., 1979.
 91. *Нозль Э.* Массовые опросы. – М., 1978.
 92. *Огоновський В.П.* Територія і населення. – Львів, 1968.
 93. *Павлик З.* Проблемы демографической революции // Брачность, рождаемость, семья за три века. – М., 1979.
 94. *Пирожков С.И.* Демографические процессы и возрастная структура населения. – М., 1976.
 95. *Пирожков С.И.* Трудовой потенциал в демографическом измерении. – К., 1992.
 96. *Перковский А.Л.* Дореволюционная демография на Украине // Серия “Народонаселение”. Вып. 32. Прошлое и настоящее демографии. – М., 1980. – С. 23-32.
 97. *Перковский А.Л.* Изучение исторической демографии на Украине в XIX – XX вв. (проблемы феодализма) // Проблемы исторической демографии СССР (период феодализма). – Кишинев, 1985. – С. 25-38.
 98. *Перковский А.Л.* У истоков формирования в России взглядов на законы народонаселения // Социально-классовая структура и демографические процессы в России и СССР: вопросы комплексного изучения: Сборник статей. – М., 1990. – С. 62-74.
 99. *Подьячих П.Г.* Население СССР. – М., 1961.
 100. *Прибыткова І.М.* Основи демографії: посібник для студентів гуманітарних і суспільних факультетів вищих навчальних закладів. – К.: АртЕк, 1995.
 101. *Прибыткова І.М.* Час жити і час помирати // Філософська і соціологічна думка. – 1989. - № 12.
 102. *Прибыткова И.М.* Эта непобедимая ячейка // Философская и социологическая мысль. – 1994. – 1994. - № 1-2.
 103. *Прибыткова И.М.* Миграционные процессы в Украине: современное состояние и перспективы // Миграционные процессы после распада СССР. – М., 1994.

-
104. Публикации результатов переписи населения 1979 г. в журнале “Вестник статистики” за 1980-1982 годы.
 105. Рабочая книга социолога. – М., 1983.
 106. Развод. Демографический аспект: Сборник статей / Под ред.. А.Г.Волкова, Л.Е.Дарского. – М., 1979.
 107. Рождаемость: известное и неизвестное / Под ред. П.П.Звидриньша. – М., 1983.
 108. *Россет Э.* Процесс старения населения. – М., 1968.
 109. *Россет Э.* Продолжительность человеческой жизни. – М., 1981.
 110. *Рыбаковский Л.Л.* Миграции населения: прогнозы, факторы, политика. – М., 1987.
 111. *Ружье В.Л., Елисеева И.И., Кадибур Т.С.* Структура и функции семейных групп. – М., 1983.
 112. Система знаний о народонаселении: Учеб. пособие для экон. спец. вузов / Д.И.Валентей, Н.В.Зверева, В.М.Медков и др. – М.: Высш. шк., 1991.
 113. Система знаний о народонаселении. – М., 1976.
 114. Семья и дети: Сборник статей. – М., 1982.
 115. Семья и общество. – М., 1982.
 116. Семья как объект социально-демографических исследований. – Л., 1974.
 117. Современная демография / Под ред. А.Я.Кваши, В.А.Ионцева. – М., 1995.
 118. Стабильность семьи как социальная проблема / Под ред. З.А.Янковой. – М., 1978.
 119. *Стешенко В.С.* Демография в современном мире. – М., 1978.
 120. *Стешенко В.С.* Изучение воспроизводства народонаселения. – К., 1981.
 121. *Томилин С.А.* Демография и социальная революция. – М., 1973.
 122. *Томилин А.В.* Территориальное перераспределение трудовых ресурсов в СССР. – М., 1975.
 123. *Текше К.* Особенности рождаемости в Центральной и Южной Европе до первой мировой войны // Брачность, рождаемость, семья за три века. – М., 1979.
 124. *Урланис Б.Ц.* Народонаселение: исследования, публицистика. – М., 1976.
 125. *Урланис Б.Ц.* История одного поколения. – М., 1968.

-
126. *Урланис Б.Ц.* Проблемы динамики населения СССР. – М., 1974.
 127. *Харчев А.Г., Маяковский М.С.* Современная семья и ее проблемы: Социально-демографическое исследование. – М., 1978.
 128. *Хоменко А.П.* Семья и воспроизводство населения // Хоменко А.П. Избранные произведения. – М., 1980.
 129. *Хорев Б.С., Чапек В.Н.* Проблемы изучения миграции населения. – М., 1978.
 130. *Чуйко Л.В.* Браки и разводы: Демографическое исследование на примере Украинской ССР. – М., 1975.
 131. *Шаблій Е.А.* Статистична думка на Україні в період імперіалізму // Історія народного господарства та економічної думки Української РСР. – К., 1970. – Вип. 11.
 132. *Шелестов Д.К.* Демография: история и современность. – М., 1983.
 133. *Щепанский Я.* Элементарные понятия социологии. – М., 1969.
 134. *Шлиндман Ш., Звидриньш П.* Изучение рождаемости. – М., 1973.
 135. *Штемпель Д.* Население мира в 2000 году: численность, рождаемость, продолжительность жизни. – М., 1988.
 136. *Якова З.А., Ачильдиева Е.Ф., Лосева О.К.* Мужчина и женщина в семье. – М., 1983.

Навчальне видання

Прищеп Олена Петрівна

ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ

Навчально-методичний комплекс
для студентів спеціальності 6.040100 “Психологія”
природничо-психологічного факультету РДГУ

Видається в авторській редакції

*Технічне редагування: Прищеп О.П.
Верстка та дизайн: Луц В.Д., Морозова О.В.*

Тираж 100 прим.